

ГОРДІЄНКО А. В.,
докторант кафедри конституційного
та адміністративного права
(Запорізький національний університет)

УДК 342.98

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.4.62>

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ З ОХОРОНИ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ ТА ПОВІТРЯНОГО ПРОСТОРУ

Метою наукової статті є висвітлення європейського досвіду нормативно-правового регулювання із охорони атмосферного повітря та повітряного простору. Підкреслено, що важливим та необхідним в умовах євроінтеграційних процесів є імплементація міжнародних екологічних норм та стандартів до національної правової системи в цілому, зокрема, у сфері охорони атмосферного повітря, що функціонально має забезпечити охорону громадського здоров'я, що визначається як «сфера знань та організована діяльність суб'єктів системи громадського здоров'я щодо зміцнення здоров'я, запобігання хворобам, покращення якості та збільшення тривалості життя. Зроблено висновок, що численні нормативно-правові акти, що діють на міжнародному рівні проголошують ідею захисту атмосферного повітря від забруднення, подолання проявів кліматичної кризи, що має базуватися на принципах «забруднювач платить», що реалізується виходячи із ідеї ефективності, універсальності та практичної цінності стандартів використання таких ресурсів. Визначено, що в зарубіжних країнах налагодженою є практика Європейської системи торгівлі викидами (European Union Emissions Trading Scheme), що функціонально спрямовується на запровадження та реальну дію принципів «забруднювач платить», що починаючи із 2005 року діє в країнах ЄС та Ісландії, Ліхтенштейні, а також у Норвегії, що результативно призводить до скорочення загальних викидів в ЄС, водночас генеруючи доходи для фінансування переходу на «зелену» систему; охоплює викиди від секторів виробництва електроенергії та тепла, промислового виробництва та авіації, на які припадає приблизно 40% загальних викидів парникових газів у ЄС. Починаючи із 2024 року в ЄС було запроваджено ринок дозволів на здійснення викидів від морського транспорту.

Ключові слова: *нормативно-правове регулювання, об'єкт, адміністративно-правова охорона, публічний інтерес, природний ресурс, атмосферне повітря, повітряний простір.*

Gordienko A. V. Foreign experience of regulatory and legal regulation on the protection of atmospheric air and airspace

The purpose of the scientific article is to highlight the European experience of regulatory and legal regulation on the protection of atmospheric air and airspace. It is emphasized that the implementation of international environmental norms and standards into the national legal system as a whole, in particular, in the field of atmospheric air protection, which should functionally ensure the protection of public health, which is defined as “the sphere of knowledge and organized activities of subjects of the public health system in terms of health promotion, disease prevention, quality improvement and life expectancy increase, is important and necessary in the conditions of European integration processes. It is concluded

that numerous regulatory legal acts operating at the international level proclaim the idea of protecting atmospheric air from pollution, overcoming the manifestations of the climate crisis, which should be based on the principles of «the polluter pays», which is implemented based on the idea of efficiency, universality and practical value of the standards for the use of such resources. It is determined that in foreign countries the practice of the European Union Emissions Trading Scheme is well-established, which is functionally aimed at the introduction and real operation of the principles of «the polluter pays», which has been operating in the EU countries and Iceland, Liechtenstein, as well as in Norway since 2005, which effectively leads to a reduction in total emissions in the EU, while generating revenues to finance the transition to a «green» system; covers emissions from the electricity and heat production sectors, industrial production and aviation, which account for approximately 40% of total greenhouse gas emissions in the EU. Starting from 2024, the EU has introduced a market for permits for emissions from maritime transport.

Key words: *regulatory and legal regulation, object, administrative and legal protection, public interest, natural resource, atmospheric air, airspace.*

Постановка проблеми. Процеси гармонізації національного законодавства України у сфері охорони атмосферного повітря та безпеки повітряного простору вимагають звернення уваги на досягнення інших зарубіжних країн, які відносно нещодавно набули членства в ЄС.

Метою наукової статті є висвітлення європейського досвіду нормативно-правового регулювання із охорони атмосферного повітря та повітряного простору.

Стан наукової розробки проблеми визначається як такий, що не містить комплексного підходу до визначення адміністративно-правових засади механізму забезпечення охорони атмосферного повітря та безпеки повітряного простору України. Окремі питання адміністративно-правового забезпечення права і свободи людини в цілому розглядалися у публікаціях Ю.А. Волкової, Є.А. Гетьмана, Н.Ю. Задираки, Ю.П. Битяка, М.Ю. Віхляєва, В.В. Доненко, О.Ю. Дубинського, Л.О. Золотухіної, Н.В. Коваленко, Т.О. Коломосць, Д.В. Лученка, Р.В. Миронюка, В.Г. Чорної та ін.

Виклад основного матеріалу. У Литві законодавство про охорону атмосферного повітря та повітряного простору регулюється національними законами, підзаконними актами та міжнародними зобов'язаннями, які відповідають стандартам Європейського Союзу. Основні положення законодавства спрямовані на забезпечення якості повітря, зменшення викидів шкідливих речовин та захист навколишнього середовища. Основними актами нормативно-правового регулювання про охорону атмосферного повітря та повітряного простору є : Закон Литовської Республіки про охорону навколишнього середовища (*Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas*), де визначено основоположні засади визначення екологічної політики країни, що спрямовано на забезпечення сталого розвитку суспільства, запобігання забрудненню, раціонального використання природних ресурсів, а також регламентує права і обов'язки громадян, підприємств та органів державного управління в екологічній сфері [1]; Закон про охорону атмосферного повітря Республіки Литви, що регулює обмеження викидів у повітря, моніторинг якості повітря, впровадження екологічних норм і нагляд за підприємствами, які створюють забруднення. Литва адаптувала власне законодавство відповідно до таких директив: Директива 2008/50/ЄС про якість атмосферного повітря та чистіше повітря для Європи; Директива 2016/2284/ЄС про скорочення національних викидів деяких атмосферних забруднювачів (NEC).

Важливим є досвід Литви в аспекті визначення національних програм скорочення забруднення, практика ухвалення яких пов'язується із дотриманням принципів довгостроковості планування та моніторингу для зменшення викидів оксидів азоту, діоксиду сірки, аміаку, летких органічних сполук і твердих часток, зокрема, через побудову мережі

моніторингових станцій, що здійснюють оцінку якості повітря в реальному часі, а дані мають публікуватися для громадськості.

Литва є учасником Конвенції про транскордонне забруднення повітря на великі відстані (CLRTAP) і Паризької угоди, що зобов'язує країну скорочувати викиди парникових газів.

Ці заходи спрямовані на збереження екологічної стійкості та забезпечення здоров'я населення.

Політика охорони атмосферного повітря та забезпечення безпеки повітряного простору в Литві має децентралізований підхід до здійснення, де основними суб'єктами правореалізації та правозастосування є муніципалітети, регіональні органи охорони навколишнього середовища та відповідні екологічні управління.

Важливим у забезпеченні політики запобігання шкідливого впливу у Латвії стало перегляд стандартів якості повітря задля дотримання їх відповідності системам стандартів, що узгоджуються із стандартами ЄС.

Сучасна система моніторингу якості атмосферного повітря в Латвії побудована на застосуванні методів автоматизованого моніторингу, що є складовою цифрової системи охорони здоров'я¹. Розвиток цифрової охорони здоров'я є інклюзивним – користувачі (пацієнти, лікарі, дослідники тощо), медичні установи, інші установи та розробники залучені до планування, створення та розвитку цифрової охорони здоров'я з метою розробки рішень, які відповідають потреби користувачів, прості у використанні та зменшують адміністративне навантаження, а також повністю трансформують відповідні процеси сектору охорони здоров'я. Цифрові рішення для охорони здоров'я в Латвії розроблено відповідно до таких принципів: забезпечення обміну інформацією та єдиних правил гри для забезпечення взаємодії [2]. Він також забезпечує централізоване, уніфіковане та якісне сховище медичної документації пацієнта – електронну картку пацієнта; безпека та якість – на всіх етапах розробки, впровадження та використання цифрових рішень у сфері охорони здоров'я необхідно забезпечувати системну безпеку та якість із дотриманням принципів інтегрованого захисту даних та захисту даних за замовчуванням, а також забезпечення безперервності обробки даних; пріоритети досвіду користувача (UX) та інтерфейсу користувача (UI) – метою рішень є системи, розроблені так, щоб бути зручними, ефективними та інтуїтивно зрозумілими для користувача. При розробці систем використовуються принципи гнучкої розробки. Розроблені системи включають: принципи узгодженості та стандартів, принципи запобігання помилкам архітектури системи, гнучкості та ефективності використання системи, що дозволяє кожному користувачеві вибрати найбільш прийнятне та ефективне використання функцій. Не рекомендується включати принципи сумісності системи з реальним світом, тобто. інформація відображається в логічному порядку, а система розмовляє мовою користувача без використання елементів для користувача термінології тощо.

Важливим елементом цифрової охорони здоров'я населення в Латвії є створення системи децентралізованого розвитку, де усі учасники цифрової екосистеми охорони здоров'я мають право створювати та розвивати власні інформаційні системи відповідно до своїх потреб, підтримуючи при цьому досягнення цілей сектору охорони здоров'я (особливо, якщо залучається державне фінансування), забезпечення співпраці з іншими учасниками екосистеми та обміну рішеннями, а також забезпечення необхідного обміну даними [3, с. 11-12]. Крім того в Латвії побудова системи моніторингу довкілля відбувається із дотриманням принципів сумісності та взаємообміну даними та співпраці в «екосистемі» Digital Health, що створена на основі всіх доступних класифікацій, стандартів, вимог, процесів, даних та описів інтерфейсів, посібників та рекомендацій.

Напрями дій стратегії підтримки громадського здоров'я в Латвії комплексно охоплюють аспекти, необхідні для просування сучасного підходу до охорони здоров'я, а також для модернізації процесів надання послуг за допомогою технологічних рішень, орієнтованих на співпрацю та «екосистемний» підхід [3].

Законодавство про якість повітря та безпеку повітряного простору в ФРН передусім пов'язується із ухваленням 1974 році закону - Bundes-Immissionschutzgesetz (Закон про захист якості повітря) [4].

¹ Informatīvais ziņojums. "Digitālās veselības stratēģija līdz 2029. gadam". Rīga, 2023. 81 p.

Bundes-Immissionsschutzgesetz (BImSchG) – це федеральний закон Німеччини, який регулює захист від забруднення повітря, шуму, вібрацій і інших негативних впливів на довкілля, що виникають у результаті діяльності промислових підприємств, транспорту та інших джерел. Закон, прийнятий у 1974 році, є основним нормативним актом, що встановлює рамки для захисту якості повітря та довкілля у Німеччині [4]. Ключовими положеннями та цілями Bundes-Immissionsschutzgesetz (BImSchG) є: мінімізація впливу на здоров'я людини та довкілля; захист населення від шкідливих імисій (викидів забруднюючих речовин у повітря) та їхнього впливу на екосистеми; регулювання промислових установок шляхом запровадження ліцензування для установок, які можуть мати значний вплив на довкілля на основі дозволу, що надається лише за умови виконання певних технічних стандартів і екологічних норм; контроль шуму та вібрацій, що впливає на якість життя населення, особливо у житлових районах; моніторинг імисій і зобов'язання підприємств забезпечувати відповідність нормам [4].

При цьому BImSchG інтегрує вимоги директив ЄС щодо захисту довкілля, таких як Директива про промислові викиди (IED).

BImSchG складається з кількох частин, які охоплюють загальні принципи, правила для конкретних галузей, положення про видачу дозволів, а також заходи для контролю і виконання. Його доповнюють технічні регламенти та інструкції, наприклад, TA Luft (технічна інструкція з охорони повітря) і TA Lärm (технічна інструкція з шуму).

Завдяки BImSchG Німеччина справедливо обіймає лідуючі позиції в Європі за рівнем екологічної відповідальності та сталого розвитку.

Висновки. Висвітлення зарубіжного досвіду регуляції механізмів захисту атмосферного повітря та безпеки повітряного простору є неможливим без висвітлення його нормативного регулювання у Франції, де починаючи із 1996 року діє окремий законодавчий акт «Якість повітря та раціональне використання енергії» (або «закон про якість повітря»), що за європейськими та світовими стандартами має бути оцінений як надзвичайно прогресивний. Основні положення законодавчого акту Франції «Якість повітря та раціональне використання енергії» (або «закону про якість повітря») полягають у : встановленні контролю за якістю повітря, визначенні зон моніторингу якості повітря; розробці планів дій у випадку перевищення граничних значень забруднення; зменшенні забруднення; обмеженні на викиди від транспортних засобів та промислових підприємств; сприяння розвитку громадського транспорту та альтернативних видів палива; раціональному використанні енергії; запровадженні вимог до енергозбереження в будівлях; просуванні відновлюваних джерел енергії; інформуванні громадськості; забезпеченні доступу населення до інформації про якість повітря; проведенні освітніх кампаній щодо впливу забруднення на здоров'я; розробці та запровадженні місцевих планів захисту атмосфери (PPA - Plans de Protection de l'Atmosphère), які є обов'язковими для регіонів із значним рівнем забруднення [6].

Список використаних джерел:

1. Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActEditions/lt/TAD/TAIS.2493>
2. Informatīvais ziņojums. “Digitālās veselības stratēģija līdz 2029. gadam”. Rīga, 2023. 81 p.
3. Легеза Ю.О. Адміністративно-правове забезпечення безпеки ведення публічних інформаційних сервісів як складова національної безпеки України. Man and society in the dimensions of socio-cultural transformation : Scientific monograph. Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, 2022. 301 p. P. 6–21. URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-208-1-1>
4. Informatīvais ziņojums. “Digitālās veselības stratēģija līdz 2029. gadam”. Rīga, 2023. 81 p.
5. Gesetz zum Schutz vor schädlichen Umwelteinwirkungen durch Luftverunreinigungen, Geräusche, Erschütterungen und ähnliche Vorgänge. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/bimSchG/>
6. Loi sur l'air et l'utilisation rationnelle de l'énergie. URL: <https://www.atmo-france.org/article/france>

